

A szépségápolás, a kozmetika története

I. rész

A régészeti leletek alapján megállapítható, hogy a szépségápolás története egyidősnek tekinthető az emberiség történetével. Az ősember is már kultikus célokkal festette magát. A legrégebbi bizonyítéka ennek a Vesere-völgyi (Franciaország) Lascaux-barlangban talált színezett rajzok. Ezeknek kora a ^{14}C -izotóppal való vizsgálatok alapján 15-17 ezer év lehet. A barlangokat feltételezhetően veszélyes állatok áldozati helyéül használták. Az állatábrázolások mellett egy madárfejű elesett ember is látható. A bőr ápolása, az arc szépítése és a haj fényének fokozása már ősidők óta foglalkoztatja az embereket. Több ezer éves dokumentumok, kiásott kő domborművek arról is vallanak, hogyan tüntették el az öregedés jeleit, és mit használtak az őszülő haj leplezésére, a ráncok kisimítására, sőt a fogak és a száj ápolásához is. A mai modern kozmetikában nem egy olyan szert alkalmaznak, amelyet már 3000-4000 évvel ezelőtt is használtak.

Az emberi tudás fejlődésének bölcsőjeként Egyiptomot tekintik. Az egészségápolás, a szépségápolás kezdetéről az első adatok is Egyiptom területéről kerültek elő. Ilyenek az 1873-ban Ebers Georg német régész által Thébaban talált papirusz-tekercecsek, melyek kora több ezer éves (Kr.e. 1500-as évekből származnak). Ezeken a több száz gyógynövény, olaj, méz, víz, iszap gyógyászati alkalmazása mellett szépségápolásra utalók is vannak. A természet ajándékait Kr.e. a 10. században már használták, amelyek segítették őket megszabadulni a terhességi csíktól, vagy eltüntették a ráncokat, elfedték a hegeket, és serkentették a haj növekedését. Az ókori Egyiptomban kezdetben az ünnepélyes alkalmakkor a kasztok megkülönböztetésére használtak arcbőrfestést, majd a szépség

fogalma összefonódott az egészségápolással. Az egyik legrégebbi szépségápolási recept írásos bizonyítéka Kleopatra (Kr.e.69 – Kr.e.30) uralkodónő idejéből származik, amely szerint az előkelő egyiptomi nő illatos olajjal kente haját, fehér és piros festékekkel festette arcát, ajkát pirosította, kezén és lábán a körmöket pirosra festette vagy aranyozta. Szempilláját, szemhéját feketítette, hogy szemhasadéka nagyobbak tűnjön, és így csábítóbb, hódítóbb legyen. Egy fapálcikát előbb rózsavízbe mártottak, majd fekete porba, és az így ráragadt festéket a pillaszőrre, majd a szemöldökre kenték.

Ebben az időben a legkedveltebb szépségbiztosító szerek a kenőcsök és a festékekkel készített maszkok (smink) voltak. Ezek használatára a festékekkel (ásványi és növényi) összekevert meleg zsiradékot kivájt növényi szárukba öntötték, amelyeket eltávolítottak miután tartalmuk megdermedt (tehát már smink-rudakat használtak). A méhviasszal kevert növényi olajból készített krémekkel az arcbőrt igyekeztek megóvni a perzselő napsugártól, néha illatos gyantát is kevertek bele. A szemfestés egyaránt szolgált mágikus és egészségügyi célokat, hiszen védett a szemfertőzést okozó apró rovaroktól, óvott a vakító napfénytől, és meggátolta a szemhéj kiszáradását. A szemhéjfestéket

porrá őrölt, vízzel elegyített ásványokból készítették, néha gyantát is adtak hozzá. Kezdetben a kozmetikumot kagylóban tárolták, később speciális kis tégelyeket készítettek a szemhéjfestékeknek és kenőcsöknek. A sminkkészlethez tartozott a festék felvitelére szolgáló elefántcsont, bronz vagy üveg

pálcika is, aminek egyik vége lapos és széles volt, ezzel vitték fel a festéket, a másik vége kanálszerű, a kozmetikumok összetevőinek kiemelésére, elegyítésére szolgált. A pálcikát először illatos olajba vagy vízbe mártották, majd a „szemhéjpúderbe”.

A tégelyekből és applikátorokból való sminkkészletek mellett a régészeti ásatások során a legkülönbözőbb alakú „festékpaletták” is előkerültek, ezek közül némelyeket növényi motívumok vagy állatfigurák díszítenek. Nagy valószínűséggel az ásványok porrá való őrléséhez és elegyítésére szolgáltak. Egyiptomban és Babilonban sötétvörös festékekkel pirosították arcukat. A kozmetikumot növényi olajjal vagy állati eredetű zsiradékkal kevert vörös okkerből készítették. A sumérok a sárga okkert kedvelték. A zsidó nép is jól ismerte az arc- és testápolás eszközeit és használatát. Voltak balsamligeteik, mirhahegyeik. Ismerték és alkalmazták a levendulát, ricinust, gránátalmát stb. A készítmények igen drágák voltak, ezért kis mennyiségben, parányi tégelyekben árulták őket. A tároló edények alabástromból, kőből, üvegből, égetett agyagból, csontból készültek, de kerültek elő díszes fajansztégelyek is. A Biblia is említi rosszalólag a szemfestést.

Az ókor többi népének kozmetikai ismereteiről keveset tudunk, mivel az indiaiak és a kínaiak elszigetelt életmódjukból adódóan tudásukat féltve őrizték. A perzsáknál a tancosnők műkontyot, hamis copfot viseltek, arcukra anyajegyet festettek. A férfiak hennával vörösre festették szakállukat, a kiválasztott kasztok tagjai feketére. A karthágóiak mindenekelőtt nagyon ügyes hamisítóként szereztek maguknak hírnevet.

Az ókori görögök és rómaiak az egyiptomiaktól tanultak, ezért az általuk használt szerek majdnem tökéletesen megegyeztek az egyiptomiakéval. A növényi színezékeket (ibolya, nárdus, henna) Egyiptomból, Asszíriából hozták. Ez feltételezte a szállítást, a kereskedelem fejlődését is. A kozmetikai kenőcsök készítésére marha és birkafejtőgyűt, szezám-, ricinus- és mandulaolajat használtak, majd később a medvezsírt és a birkák gyapjának mosásánál nyert athéni „ösipust”, a nyers lanolin őst.

Az ókori görögöknél a szépség tisztelete, a testápolási és testkultúra magas színvonalú volt. Elvük az „ép testben ép lélek” értelmében a sportolás, a fürdők élvezete, bedörzsölések, a gyógymasszírozás igen elterjedtek voltak. Náluk vált foglalkozássá a szépségápolás a kozmetikák személyében (azok a rabszolgák voltak, akik csak szépségápolással foglalkoztak). A kozmetika kifejezés is a görög kosmein szóból származik, jelentése: rendbe szedni, díszíteni. Az arcápolásnak valóságos kultusza volt az ókori Görögországban és a Római Birodalomban, az antik világ asszonyai igen élénk színeket használtak. Ajkukat növényi eredetű vörössel pirosították, szemüket és szemöldöküket pedig koromból vagy antimon-szulfidból nyert festékekkel kontúrozták.

A Görögországban előkerült festékes tégelyek többsége égetett agyagból készült, felükön pedig feltüntették a használati utasítást is. Találtak a régészek kis kerámiadobozkat, pükszoszokat (pikszisek) is, amelyekben pirosítót és más kozmetikumokat tá-

roltak, de kerültek elő lapos, kerek bronz- és márványtégelyek is. A görögök testápolási kultúráját a rómaiak is átvették.

A rómaiak korában a nők a fehér, a halvány arcszínt tartották szépnek, amiért nagyon megfizettek, mivel púderként arcuk fehéritésére ólomvegyület tartalmú port használtak. Az ólom és ón, amit a régészeti feltárások során talált krémekből kimutattak a vegyészek, a divatos „szellemszerű” kinézet biztosítása ellenére a szervezetre mérgező hatású volt. Rendszeres használata lassú örülethez vezetett. Ezzel azonban nem törődtek. Az ókor asszonya, akárcsak napjaink hölgyei, kész volt bármilyen áldozatra, hogy megfeleljen az aktuális divatirányzatoknak („trendnek”). A római nők illatos púdereket használtak, az alapozót már krémes formában vitték fel a bőrre. Ennek bizonyítéka az az apró lezárt tégely, amelyre 2003-ban London egy római kori temploma ásatási területén találtak a régészek. Modern elemző módszerekkel megvizsgálva az 1800 éves krém összetételét, a vegyészek arra következtettek, hogy az a római felső osztály által használt szépségápoló szer.

A római nők kezdték el legelőször a hajukat szőkíteni, erre kezdetben vizeletet használtak, majd borköt, timsót, ecetlélesztőt és hamulúgot, amivel a benedvesített haját hosszan napoztatták. Hasonló eredményt értek el kamillából, vagy rebarbarából készült főzetekkel is. Propertius római költő verseiben kékre festett hajú nőket örökített meg. Az ókori görögök és a rómaiak már ismerték a „fogkefét”, fogaik tisztítására horzsaköt, krétát és mészport használtak. A kellemetlen szájszag elűzésére illóolajokkal ízesített pilulákat alkalmaztak, amelyeknek fertőtlenítő hatása is volt. Alkalmazták már a fogpótlást, a „műfogakat” ébenfából, elefántcsontból vagy aranyból készítették. Az i. e. második századból származó régészeti leletek bizonyítják, hogy ezt is az egyiptomiaktól vették át

A szépségbiztosítás a római nők számára nagyon költséges volt. Néro (7-68) császár második feleségéről (Poppea Sabina) fennmaradt monda szerint, bőrének lágy bársonyosságát epertejjel és szamartej fürdőikkel biztosította. Amikor útra kelt, egész szamarcanca csorda követte, hogy szépítő fürdőit ne kelljen abbahagynia. A római birodalomban a szépségápolás fejlesztéséhez Galenus-Cl. (131-201), a kisázsiai születésű római orvos (ókor egyik legtekintélyesebb orvosa) is hozzájárult. Vizsgálta a korabeli kozmetikumokként használt anyagokat és azok bőrgyógyászati hatásait. Előállított méhviaszból, mandulatejből és rózsavízből szépítésre alkalmas szereket (ma ezeket „Galenus viaszának” nevezik és alkalmazzák is). A gyógynövényekről és a gyógyításban való alkalmazásukról írott művei több mint egy évezreden át használatosak voltak.

A római birodalom feloszlása után a keleti részen, a Bizánci császárságban tovább fejlődött a szépségápolás. A vallási előírások minden hívőt a tisztálkodási szabályok betartására kötelezték. A szépítési technikák is finomultak. Theodora, bizánci császárnőről fennmaradt leírásban: kékes hajának fényét aranyló por tette csillogóbbá, szempilláit festék árnyékolta, lábujj-körmei rózsaszínre voltak festve.

A római birodalom összeomlása után a szépségápolásra vonatkozó törekvések csak a korai középkorban, az igen magas műveltségű arabok feltűnésekor kaptak új lendületet, az orvosi ismeretek fejlődésével párhuzamosan. Mohamed előírásai szerint „pénteken a hívő jól legyen illatosítva, az illatos olajat csak a Mekkába való zarándokolás előtt kell lemosni”. A középkorban a kozmetika tudományos megalapítói az arab orvosok voltak. Közülük a leghíresebb Rhazes, aki után harminckét kozmetikai recept maradt fenn és Avicenna, akinek tudományos művei közül igen sok latinul is megjelent. Az

arab tudomány ma is helytálló alaptétele: „a szépség szempontjából döntő jelentőségű az egész szervezet egészséges állapota.” A szappan készítését és használatát is az arab orvosok honosították meg Európában.

Azokban a társadalmakban, ahol a kereszténység terjedt, a testkultúrát bűnös, megvetésre méltó cselekedetnek tekintették, ezért a testápolás kultuszát elsorvasztották. A tisztátalanság következményeként a megújuló járványok tömeges elhalálozást okoztak.

Ennek ellenére, Itáliában az arab hatásra fejlődésbe lendült a szépségápolással kapcsolatos ismeretek művelése. Terjedni kezdett a szappan használata, főleg kozmetikai szerként. Mosdóvizekként arctejeket készítettek mandulával, benzoegyantákkal. Arctisztító pasztákat készítettek (lamentum, Poppaena) bab, borsó-, búza- és rozslisztet ló, vagy számartejtel és mézzel keverve. Párolt alma, uborka, eper, fahéj, szegfűszeg tartalmazó kenőcsöket, haj és fejbőr erősítő szereket készítettek (vörösborban forralt mirha, csersavtartalmú növények, kén és kőrisbogár tartalommal). Készítettek már fogpasztát kréta, horzsakő és datolyamag őrleményből mézzel összegyúrva. Szeplők ellen higany-sókat és borkövet használtak. Izzadás ellen borban főzött mirtuszlevelet, birsalmagot használtak. Az olaszok illatszereket készítettek, termékeik híressé váltak. Tőlük vették át a franciák, akik körében kezdetben lassan terjedt a szépségápoló szerek használata. Guy de Chauliac (1300-1368) francia orvos pápák, francia királyok orvosa, több művében a sebészeti ismertető mellett testápolási tanácsokat is leírt. Szőrtelenítő szereket, arcápolásra éjszakára rizslisztből, mandulakorpából és tejből készült pépet, reggel ibolyavízzel vagy korpafőzettel való lemosást ajánlott. A haj ápolására szappant és tojássárgát, hajhullás ellen bor és ecet keverékében áztatott mirhát tartotta jónak.

A szépségápolás gyakorlatát Franciaországban az olasz születésű francia királyné, Medici Katalin (1519-1589) vezette be. Arca, bőreszépségét Bratome lovag és író örökölte meg. Idejéből fennmaradtak egyes szépségápolási „titkok” is, mint az arcvíz, fürdővíz készítésének receptjei. A szépségápolás lendületes fejlődése XIV. Lajos (1638-1715) idejében indult meg. A hosszú életű Ninon de Lenclos (1620-1705), a királyi udvar kurtizánja, írók és tehetséges művészek pártfogója fiatalos kinézetének biztosítására különös összetételű bőrápoló szereket, pezsgőfürdőt használt. Olaszországból 1709-ben távozott Kölnbe J.M Farina (1685-1766), illatszer készítő, kereskedő, aki a 7411-es számú házban lakott, s illatszer gyárat alapított. Először készített tiszta alkoholban oldott illóolajokból illatszert. Az alkoholban oldott citrusfélék, rozsmaring és levendula illóolajaiból 7411 márkanévű „kölnvizet” készített, mely üde illatával meghódította az illatszerpiacot, különösen Franciaországban. A legtöbb illatszert és szépségápolási készítményt Franciaországban a XV. Lajos (1710-1747) korában használták. Szépségtapaszokat (fekete taftból készültek), szépségvizek sokféleségét, arcfehérítő balszamokat, szep-lővizet, ráncelleni folyadékokat, viasszal bevont szalagot a homlokráncok elsimítására, szőrtelenítőket (nők és férfiak is) használtak. Nagy szerepe volt a pirosító szereknek, ezzel nem csak a természetes arcszínt utánozták, rangjelzők is voltak. Más pirosítót használt az előkelő hölgy, mást a polgári származású, mást az udvari hölgyek, s mást a kurtizánok. Olaszországból vették át az éjszakára alkalmazott szépítőmaszkok használatát is. A francia hölgyek ezeket különböző folyadékkal átitatva az arcbőr frissebbé tételére használták. Egy fennmaradt recept szerint egy ilyen maszk összetétele: fehér liliom hagymáinak kiszajtolt levéből 70g, azonos tömegű mézzel és 35g tiszta viasszal összegyúrva. A franciák által használt szépségápoló szerek nagyon költségesek voltak. Fennmaradt dokumentum szerint XV. Lajos kedvese, Madame Pompadour (1721-1764) évi félmillió frankot költött kozmetikai szerekre. A fényűző életmód nem jelentette a sze-

mélyi tisztaság, a test kultuszát. A parókás hölgyek és urak nem sokat mosakodtak, az ápolatlan testszagot illatosítószerrel nyomták el. A parókák alatti poloskák okozta viszketést a fejbőrükön az elefántcsont vagy gyöngyház nyelű pálcikákkal csökkentették.

A felvilágosodás francia filozófusai, Rousseau (1712-1778) és barátja G.B. de Mably (1709-1775) a római példákra hivatkozva hangsúlyozták a testkultúra (sport, tisztálkodás) szerepét a nevelésben és egészségvédelemben. Intelmeik következtében terjedt a testápolás, a tisztálkodás igénye. Kezdték leszokni a túlzott festésről, bőrpakolásokról, hódítani kezdett a tiszta víz kultusza. A nagy francia forradalom változást hozott a franciák életvitelében. A természetesség vált divattá. De az új császárság idején ismét lendületet vett az előkelőségek körében a kozmetikumok rendszeres használata, főleg szépítő fürdők formájában. Ezeket tejből, mandula-, eper- és dinnyeléből, illatos növények, virágszirmok forrázatából készítették.

Forrásanyag

Dr. Kéri Katalin, *Női szépségápolás az iszlám középkori világban*, Világtörténet, 2002

<http://kerikata.hu/publikaciok/text/noszepisl.htm>

A szépségápolás története az ókortól napjainkig

http://www.happyskin.hu/hirek/A_szepsegapolas_tortenete_az_okortol_napjainkig_I-resz_29.htm

Máthé Enikő

Asztrotájképek készítése*

II. rész

Az asztrotájkép az asztrofotó legegyszerűbb formája mind a felszerelést, mind pedig a készítés körülményeit illetően, ez azonban nem teszi kevésbé értékessé a többi asztrofotós műfajhoz képest. A nagyközönség számára talán ez a legkönnyebben „fogyasztható”, a legmegnyerőbb asztrofotós kategória, napjainkban egyre nagyobb divatja alakult ki, hála az internetnek. Az amatőr csillagászatban nagyon fontos szerepet játszik, alaposan dokumentálva különböző égi eseményeket, ugyanakkor jelentős oktató jellege is van, bárki számára könnyen érthetően ábrázolja a csillagos égbolt szerkezetét, felhívja a néző figyelmét annak elemeire: a csillagképekre, bolygókra, a Tejútra, üstökösökre, érdekes égi jelenségekre.

Az asztrotájkép ugyanakkor a tájkép műfajának egy speciális formája, ezáltal ugyanazok a szakmai, fotó-esztétikai és művészi szabályok érvényesek itt is, mint a tájképekre általában. Mégis, az asztrotájkép esetében az éjszakai égbolt csodái kicsit hangsúlyosabban jelennek meg, mint a táj többi eleme, sokszor mondhatni: az előtérben levő táj „háttér” a csillagos égboltnak. Ugyanakkor ebben a műfajban igyekszünk szervesen összekötni a földi tájat az égbolttal, felhasználva a kép egyes elemeit, azok szimboli-

* A cikkben szereplő fényképek nagyobb méretben megtekinthetők a <http://goo.gl/4zuRJ4> linken